

7. Засів. – 1911. – 1 квітня.
8. Пустовіт Т. Вказ. праця.
9. ЦДІА України в м. Києві. – Ф. 323. – Оп. 1. – Од. зб. 51. – Арк. 1 – 5; ПОДА. – Ф. 83. – Оп. 1. – Од. зб. 134. – Арк. 10.
10. Сарнацький О.П. Вказ. праця.
11. Телешун С.О. Вказ. праця.
12. ЦДІА України в м. Києві. – Ф. 320. – Оп. 1. – Од. зб. 1433. – Арк. 2 – 2 зв.
13. Там само. – Ф. 336. – Оп. 4. – Од. зб. 20. – Арк. 28 – 38 зв.
14. Там само. – Ф. 320. – Оп. 1. – Од. зб. 1433. – Арк. 2 – 2 зв.
15. Там само. – Арк. 79, 81, 88.
16. Там само. – Ф. 323. – Оп. 1. – Од. зб. 117. – Арк. 1 – 3.

Василь Деревінський
(м. Київ)

ПРОПАГАНДИСТСЬКА КАМПАНІЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ПРОТИ РЕДКОЛЕГІЇ «УКРАЇНСЬКОГО ВІСНИКА» В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1980-Х РР.

Висвітлено проведення владою пропагандистської кампанії проти членів редколегії «Українського вісника», зокрема В. Чорновола та М. Гориня, у другій половині 1980-х рр.

Рассмотрено проведения властью пропагандистской кампании против членов редколлегии «Українського висника», в частности В. Чорновила и М. Гориня, во второй половине 1980-х гг.

Під час лібералізації суспільно-політичного життя в Україні у другій половині 1980-х рр. В. Чорновіл відновив у серпні 1987 р., після п'ятнадцятирічної перерви спричиненої ув'язненням і засланням, видавання заснованого ним у 1969 р. журналу «Український вісник». Як перше позацензурне видання, що несло правду про минуле і тодішнє становище українського народу, журнал привертав до себе увагу громадськості та влади. Роль і значення, яке відіграв «Вісник» у становленні українських незалежних ЗМІ, активізації і консолідації політично дієвих людей, національному відродженні українського народу викликає до нього та його засновника наукову зацікавленість.

Всупереч актуальності цих питань вони є недостатньо дослідженими. Крім того, серед поодиноких публікацій, що стосуються «Українського вісника» більше уваги звертається на видання журналу на початку 1970-х рр., до арешту В. Чорновола у 1972 р. Про деякі обставини створення і виходу «Вісника» йдеться в працях львівського історика Т. Батенка [1]. У більшості робіт, у яких висвітлюються суспільно-політичні події другої половини 1980-х рр., про журнал згадується опосередковано, в контексті інших процесів [2]. Відсутні дослідження, які б розкривали особливості проведення радянською владою проти видавців «Вісника» політичних репресій. Про них можна знайти інформацію лише в матеріалах, що друкувалися в «Українському віснику», підготовлених В. Чорноволом [3].

Враховуючи недостатнє вивчення цієї теми, вона потребує опрацювання. Тому в цій статті розглядається проведення владою пропагандистської наклепницької кампанії проти членів редколегії «Вісника», зокрема В. Чорновола та М. Гориня та висвітлено їхні дії із захисту своєї честі та гідності.

Спочатку не відчувалося значної реакції влади на відновлення «Українського вісника», за винятком викликів у Львівське КДБ членів редколегії, яких розпитували про журнал, остерігали від участі в ньому, а також нав'язливого стеження за ними [4].

У КДБ попередили щоб редакція не торкалася двох особливо гострих тем – збройного руху в Західній Україні у 40 – 50-х рр. ХХ ст. і української еміграції [5]. Мабуть, республіканська влада не поспішала чинити репресії без вказівок Москви, де подібні й радикальніші за «УВ» журнали відкрито видавалися.

Таке своєрідне вичікування, впродовж якого влада готувалася до пропагандистської кампанії проти «УВ», тривало до середини осені 1987 р. Як згадував тодішній перший секретар Львівського обкому КПУ Я. Погребняк, у той час він особисто та й інші керівники були переконані в необхідності не допустити, заборонити силою прояви опозиційності. Про «УВ» він висловився так: «в ньому, поряд з об'єктивним висвітленням негативних процесів, що дійсно мали місце на Львівщині за роки радянської влади, друкувалося також чимало матеріалів надуманих, з перекрученими фактами, безпідставною суцільною критикою партії, влади, системи» [6]. Пропагандистський наступ на осіб, чії погляди виходили за межі дозволеного радянським режимом, розпочався як в Україні, так і в Прибалтиці восени 1987 р. В Україні намагались убезпечитись від розвитку подій, які відбувалися в прибалтійських республіках, де вже почалися перші несанкціоновані мітинги.

Своєрідним сигналом початку розгортання кампанії в Україні стала стаття О. Швеця «Театр тіней...» в газеті «Вечірній Київ» за 19 жовтня 1987 р., спрямована проти Українського культурологічного клубу, що діяв у Києві. У ній вперше в офіційній пресі побіжно згадано про «Український вісник». Через кілька днів, не без вказівки влади, статтю О. Швеця передрукували обидві львівські компартійні газети – «Вільна Україна» і «Львовская правда».

Кампанію наклепів, спрямовану безпосередньо проти «Українського вісника» та його редколегії, очолив друкований орган ЦК КПУ «Радянська Україна». 13 листопада 1987 р. в рубриці «Анатомія антикомунізму» в цій газеті з'явилася погромницька стаття П. Вільхового (псевдонім) «Інтерв'ю з-під поли», а наступного дня статтю передрукувала львівська газета «Вільна Україна».

Для нападок на «Вісник» влада використала незаконно вилучене, під час виїзду з СРСР, в американській журналістці Марти Коломієць відеоінтерв'ю взяте у членів редколегії «Українського вісника» В. Чорновола та М. Гориня. У статті т.зв. П. Вільхового був наявним весь «джентльменський набір» вживаних радянською пропагандою стереотипних звинувачень. Стверджувалося, начебто В. Чорновіл свого часу декларував намір припинити протидержавну діяльність і зайнятися творчою працею, а за таку «заяву» просив зняти судимість за кримінальну справу 1980 р. Звинувачували його в тому, що він та інші діячі надалі перебувають у найтісніших контактах із зарубіжними буржуазно-націоналістичними центрами, у сповідунні ідеології фашизму, мовляв, «донині не може пробачити представникам влади те, що колись у нього було вилучено уривки з Євангелія фашизму – гітлерівський «Майн кампф» [7]. В статті йшлося, що «Український вісник» «містить беззастережну і цинічну апологетику дикого розгулу оунівців на західноукраїнських землях», що «контакти з націоналістичною еміграцією приносять їм не тільки моральні дивіденди», а насамперед матеріальні подачки, що їх вони мусять «відробляти», виконуючи закордонні інструкції. Марта Коломієць, згідно з вигадками автора статті, давала такі інструкції В. Чорноволу і М. Гориневі, свідчення чого стерла з вилученої відеоплівки. Тобто, статтю було написано в душі сумновідомих наклепницьких випадів задля очорнення членів редколегії «Українського вісника» в очах громадськості.

Відразу після появи статті П. Вільхового Львівський обком КПУ, незважаючи на те, що його очолював партійний ліберал Я. Погребняк, розпочав масову пропагандистську кампанію на підприємствах і установах, де на організованих зборах засуджували В. Чорновола і М. Гориня як «буржуазних націоналістів», «відщепенців», «агентів ЦРУ» тощо. Під час цих пропагандистських заходів проти членів редколегії було застосовано і методи фізичної розправи. 28 листопада 1987 р. було організовано

напад на члена редколегії «Вісника» В. Барладяну. Згодом, почали надходити телефонні погрози і здійснювалися спроби нападу на активного співробітника журналу М. Осадчого.

Для посилення пропагандистського ефекту до наклепницької кампанії включили львівське телебачення. В ефір вийшла серія телепередач під назвою «Одкровення на замовлення» (30 листопада, 23 грудня 1987 р. та 25 січня 1988 р.), в якій показали окремі незначні фрагменти відеоінтерв'ю М. Коломієць з В. Чорноволом та М. Горинем, а всю увагу зосередили на підтасуваннях і пересмикуваннях фактів. 4 грудня 1987 р. настала черга Львівського обласного радіо вступити в кампанію очорнення В. Чорновола та М. Гориня. Того ж дня вийшла радіопередача «Хто під маскою?», в якій повторилися стереотипні звинувачення.

З початку грудня 1987 р. з'явилася нова серія статей в газетах: 2 грудня у «Вечірньому Києву», 3 грудня у «Радянській Україні», 6 та 30 грудня у «Львовской правде», 11 та 20 грудня у «Вільній Україні». Численні наклепницькі статті опублікували також районні газети Львівської області.

Новою особливістю статей, що будімо ґрунтувалися на так званих «численних» листах трудящих та зборах, а в дійсності організованих обкомами, була вимога арешту або депортації В. Чорновола та М. Гориня з СРСР. Зазначалося, що цій «групі відщепенців», «злісних наклепників», «очорнителю нашого ладу», «продажним «борцям» немає місця на нашій батьківщині», «хай ці ненависники залишать нашу країну і заберуться до своїх опікунів за кордон». Особливо чітко таку вимогу було сформовано у т.зв. зверненні ветеранів війни і праці до Львівської міської ради: «Ми вимагаємо від компетентних органів викинути з Радянського Союзу наклепників і відщепенців В. Чорновола та М. Гориня. Ми просимо Президію Верховної Ради СРСР позбавити В. Чорновола і М. Гориня громадянства СРСР» [8].

Щоб завадити поширенню інформації про протиправні дії властей щодо редколегії «Українського вісника», радянські силові органи не дали змоги українській делегації, а також вірменському діячеві П. Айрикіяну, який перебував у Львові, взяти участь у діяльності Семінару з гуманітарних проблем 10 – 15 грудня 1987 р. в Москві. Затриманими і звинуваченими у перевезенні наркотиків у Львові були І. Гель, М. Горинь та В. Чорновіл, у перевезенні зброї в Одесі – В. Барладяну, а П. Скочка затримали під приводом пограбування магазину в Києві, потім арештували на 9 діб за «бродяжництво без паспорта». Крім того, з метою перестрашування викликали в різні установи В. Січка та В. Стрільцева, які не збиралися їхати на семінар.

Під час проведення погромницької кампанії проти В. Чорновола та М. Гориня про московський семінар не згадували. Тому несподіваними видалися вимоги дільничних міліціонерів до В. Чорновола та М. Гориня написати пояснення із приводу вбивства 21 листопада 1987 р. фарцовщика, як сказали В. Чорноволу, чи гомосексуаліста, як сказали М. Гориню, у записнику в якого мов би знайшли їхні прізвища.

Неприхований цинізм нав'язування контактів зі злочинним світом обурило В. Чорновола та М. Гориня. Колись їх за це кидали в тюрми, а в час перебудови під цим приводом хотіли зірвати поїздку до Москви. В. Чорновола і М. Гориня викликали до прокуратури на 7 грудня, але вони написали заяви-протести і до прокуратури не пішли. Вранці, 8 грудня, за дві години до відправлення потяга Львів – Москва, капітан міліції Гринців ескортував П. Айрикіяна, який перебував у В. Чорновола, разом із ним та І. Гелем і М. Горинем до заступника прокурора Львівської області Б. Домбровського. У розмові прокурор заявив, що не рекомендує їхати на семінар, бо він інспірований ворожими закордонними центрами і тому участь у ньому прокуратура розцінює як антигромадську акцію. Проте мотивованої письмової заборони не надав, сказавши, що заборонити їхати не може, тільки рекомендує не їхати. На слова, що ця рекомендація не

є правосильною і ні до чого не зобов'язує, Б. Домбровський застеріг, що виїхати перешкодить [9].

Після розмови всі четверо поїхали на вокзал, однак виїхати їм не вдалося. Їх затримали і обшукали під приводом перевезення наркотиків, а потім доставили до прокуратури. Внаслідок цих дій влади на семінарі в Москві не працювала одна з важливих секцій – секція національних відносин, координаторами якої були В. Чорновіл та П. Айрикан.

Після цих подій, 23 грудня 1987 р. у львівських газетах помістили повідомлення, що до прокуратури області надходять листи від окремих людей та організацій з обуренням і засудженням фактів антигромадської діяльності В. Чорновола, М. Гориня та І. Геля. В зв'язку з неприпиненням протиправних дій і намірами взяти участь в інспірованих реакційними колами Заходу акціях у Москві з ними 8 грудня було проведено бесіди. Їх «попереджено про недопустимість здійснення протиправних дій надалі, при цьому роз'яснено, що продовження такої поведінки призведе до вжиття заходів у відповідності із чинним законодавством» (насправді ніякого попередження не було) [10]. Далі, очевидно, планувалось затримання В. Чорновола та М. Гориня з подальшою депортацією за межі СРСР. Однак, за свідченням В. Чорновола, «з офіційних інстанцій (з львівської прокуратури й обкому КПУ) до нас дійшла репліка «згори», приписувана М. Горбачову: «ніяких видворень! Нехай партійна пропаганда доведе правоту у відкритій полеміці» [11]. Ймовірно, що саме через позицію найвищого керівництва СРСР, погрози, викладені у повідомленні прокуратури, не знайшли практичної реалізації.

Надалі кампанія проти В. Чорновола та М. Гориня здійснювалося без участі силових структур, лише за допомогою ЗМІ. Так, на початку 1988 р. з'явилася чергова серія статей, спрямованих проти редколегії «Українського вісника» (9 січня 1988 р. у львівській обласній молодіжній газеті «Ленінська молодь», 12, 19 січня та 23 лютого – у «Вільній Україні», 6 березня – в «Радянській Україні»).

Потрібного владі результату вони не принесли і по суті на цьому широкомасштабна пропагандистська наклепницька кампанія радянського режиму проти В. Чорновола і М. Гориня як видавців «Вісника» сама себе вичерпала. Їх «зачепили» ще у статті «Осторожно: фальшивка» на сторінках «Правды Украины» (передрукованій львівською «Вільною Україною» 27 квітня 1988 р.) та у спрямованій, насамперед, проти УКК статті «Чого прагнуть «панове» в «Радянській Україні» за 12 травня 1988 р. Однак це вже були відголоски програної владою кампанії.

Попри брутальну бравурну наклепницьку кампанію влади, В. Чорновіл та М. Горинь не відступили від своїх принципів і позицій та не лише чинили відчайдушний спротив, а й намагалися випереджати дії влади. На всі надруковані статті, теле- і радіопередачі В. Чорновіл відповідав відкритими листами в редакції газет, телебачення і радіо, в яких спростовував вигадки, розкривав брехню, закликав до відповідальності. Відкриті листи В. Чорновола розсилалися на сотні адрес партійних і радянських органів, установ, організацій, органів преси, приватних осіб. Подібний лист, зокрема, надійшов М. Плахотнюкові [12]. Поширювалися вони в різних країнах за допомогою українських діаспорних та іноземних ЗМІ, зокрема, через т.зв. «ворожі голоси», тобто закордонні радіостанції.

Задля захисту своєї честі і гідності В. Чорновіл подав позов до суду на редактора газети «Радянська Україна» В. Сіробабу, в якій вперше було надруковано наклепницьку статтю на В. Чорновола та М. Гориня, підписану не прізвищем автора, а псевдонімом. Спростовуючи зміст цієї статті, у позові В. Чорновіл, стверджував, що ініціаторами інтерв'ю були саме члени редколегії «Українського вісника», і дали його відкрито, не ховаючись. Тим більше, М. Коломієць приїхала на квартиру В. Чорновола, де було взято інтерв'ю, під явним наглядом працівників КДБ, які, не ховаючись, оточили будинок машинами, розгорнули антени і здійснювали підслуховування. Про те ж

йшлося в листі М. Коломієць до газети «Радянська Україна», в якому вона також заперечила, що ховала взяте інтерв'ю у сумці з подвійним дном [13]. Це ж саме вона підтвердила в інтерв'ю, взятому в неї вже в роки незалежності України [14].

У своєму позові В. Чорновіл заперечив твердження автора статті про те, що він у 1984 р., начебто, прохав зняти з нього судимість за кримінальною статтею, адже насправді це працівники КДБ обіцяли йому спочатку не довести сфабриковану кримінальну справу до суду, а потім – достроково звільнити в обмін на заяву в ЗМІ із засудженням своїх поглядів. Автор статті, якщо він не був працівником КДБ чи не отримав від них інформації, не міг знати про ці розмови. До того ж, В. Чорновіл домагався цілковитої своєї реабілітації, а не зняття судимості і категорично відмовився виступити з осудом своїх принципів.

В. Чорновіл заперечив, що в нього під час чисельних обшуків вилучили «уривки з Євангелії фашизму», що не важко було перевірити за протоколами обшуків. Не відповідало дійсності, за його словами й те, що «Український вісник» був апологетом терору під час війни і в повоєнний період на західноукраїнських землях, адже матеріалів про той час не поміщалося у «Віснику», а матеріал для своєї наклепницької статті П. Вільховий міг взяти з відкритого листа В. Чорновола до М. Горбачова, в якому об'єктивно подавались події тих років.

Неправдою була згадка про буцімто куплений М. Коломієць для нього автомобіль. Насправді авто було куплено на гроші, передані Н. Світличною З. Красівському, який кілька років возив із Києва до себе у Моршин на лікування її брата І. Світличного. Це підтверджував у своїй телеграмі на львівське телебачення З. Красівський [15]. В. Чорновіл відкинув твердження, начебто М. Коломієць інструктувала його та М. Гориня під час інтерв'ю, а згодом вирізала ці фрагменти, адже в неї, крім відеокамери не було навіть пристрою, щоб переглянути відзняту касету.

За всі ці наклепи В. Чорновіл вимагав притягнути наклепника до кримінальної відповідальності за ст. 125. КК УРСР і засудити до санкціонованого статтею максимального покарання – одного року ув'язнення. З огляду на те, що головний редактор без належної перевірки надав місце в газеті для серйозних наклепів політичного характеру і сам повторив їх у номері газети за 3 грудня 1987 р.; В. Чорновіл вимагав притягнути його до відповідальності як співучасника.

Як свідків у цій справі В. Чорновіл просив викликати М. Коломієць, М. Гориня, З. Красівського, Н. Світличну та А. Гончарука і А. Гончара – полковників КДБ, які брали участь у «профілактичній» бесіді з ним у лютому – березні 1984 р., які могли підтвердити як очевидці чи потерпілі факти масового радянського терору в Західній Україні у 1939 – 1941 рр., що став каталізатором збройної боротьби ОУН і УПА. Вказував на речові докази, які мали фігурувати у справі, зокрема, стаття «Інтерв'ю з-під поли» П. Вільхового, відеокасета М. Коломієць, відкритий лист В. Чорновола Генеральному секретареві ЦК КПРС М. Горбачову тощо.

Для того щоб уникнути судового провадження кримінальної справи влада вдалась до саботажу. Прокуратура Радянського району м. Києва В. Чорновола запросила приїхати на розгляд справи на 22 березня 1988 р., але запрошення надіслали лише 24 березня, і через неявку позивача справу закрили. Про зловмисність дій владних органів свідчила відсутність обов'язкового львівського поштового штампу на конверті, чим підтверджувалося, що лист ішов не поштовими каналам [16].

Впродовж усієї наклепницької кампанії влада не допускала спроб В. Чорновола і М. Гориня вмістити свої спростування в офіційній пресі, на радіо чи телебаченні. Так, коли В. Чорновіл і П. Скочко випадково дізнались про підготовку телепрограми про відеоінтерв'ю М. Коломієць, вони приїхали на телебачення, але їх у студію не пустили і передача вийшла без їхніх коментарів. В. Чорновола та М. Гориня не допускали також до участі в зборах трудових колективів. Про те, що у школі-інтернаті № 103, де В. Чорновіл працював кочегаром, за дорученням Червоноармійського райкому КПУ

м. Львова проводились збори колективу, присвячені «засудженню негідної поведінки Чорновола», він довідався після їхнього проведення [17]. Протягом місяця безрезультатно вимагав від директора школи та парторга проведення нових зборів у його присутності. Відтак звільнився з роботи з огляду на ганебний факт «заочного засудження» колективом педагогів і постійні дрібні зачіпки адміністрації.

Заочно, без сходу мешканців с. Вільхівець Звенигородського р-ну Черкаської області, в якому виріс В. Чорновіл, невідомо ким було підготовлено лист-осуд від 6 січня 1988 р., буцімто підписаний 10 членами президії загальних зборів громади села і завірений печаткою сільської ради. Лист надрукували в газеті «Правда України» за 25 лютого 1988 р. На телеграму В. Чорновола від 4 березня і заяву від 28 березня 1988 р. голові виконкому Вільховецької сільської ради з вимогою скликати в сільському будинку культури збори жителів села для прослуховування повного магнітофонного запису інтерв'ю, а також для розмови із земляками відповіді не надійшло [18]. Коли М. Горинь випадково дізнався, що в його рідному селі Кнісело на Львівщині влада збирає людей, щоб його «засудити», і з'явився на ті збори, представники влади і штатні пропагандисти втекли.

В ході масових нападів, наклепів і унеможливлення захищатися несподівано спрацював демократичний механізм: почали з'являтися виступи на захист В. Чорновола та М. Гориня. Це вже було щось якісно нове для радянської бюрократії. В офіційній пресі з'являлися поодинокі схвальні відгуки про В. Чорновола, М. Гориня та «Український вісник» серед свідомо підбраного негативу рубрик «Нам пишуть читачі». Водночас, неофіційно поширювалася інформація, що в редакції різних ЗМІ приходять сотні листів на захист т.зв. «відщепенців». Так, після першої телепередачі на львівське телебачення прийшло понад 300 таких листів. В одному з листів до редакції газети «Вільна Україна» львів'янин Я. Борщ писав: «навіть із тенденційно вибраних коротких цитат у газеті й телепередачі я зрозумів, що це люди, які говорять те, що думають відверто, без загравання з владою і масами, мають свою чітку позицію. А ви тільки погляньте, як уся преса, радіо, телебачення накинулися на невеличку групу людей! Але ж Конституцією гарантована свобода слова» [19]. У листі жителів с. Печі Борзнянського р-ну Чернігівської обл. М. Денисенка, Б. Буряка, В. Максименка та інших так коментували газетні твердження, що члени редколегії «Вісника» колись були суджені за «антирадянську агітацію»: «хто справжні патріоти: В. Чорновіл, П. Скочок, В. Стус, М. Горинь, які ще двадцять років до Горбачова говорили про застійні явища в економіці, про національні проблеми та інше, чи Брежнев з Андроповим та Щербицький з Федорчуком, що відправляли за це і їх і багатьох інших людей у в'язниці» [20].

Не лишалися поза увагою людей псевдонаукові статті, зокрема стаття за підписом доктора економічних наук М. Брика та доктора історичних наук В. Масловського. У ній автори перекручували й підтасовували різні факти з історії, зокрема про СВУ, УАПЦ, УГКЦ, ОУН, УПА та змальовували «Український вісник» як журнал, що друкує неправду про «відщепенців». «Уважно перечитав велику статтю, в надії почути від докторів наук щось нове і серйозне, – звертався до Брика й Масловського шахтар із Червонограда Львівської обл. В. Розлуцький. – Ви, мабуть, думаєте, що ми, робітники, вміємо лише працювати і плани перевиконувати. Та ні, шановні доктори, ми теж вміємо думати і цінувати правду» [21].

Про те, як готувалися листи і відгуки з вимогою осуду «трудящими» В. Чорновола та М. Гориня, довідуємося на прикладі листа за підписом декана факультету електрофізики Львівського політехнічного інституту Й. Набитовича, секретаря партбюро цього ж факультету Б. Романишина, голови профбюро Є. Мороза. Набитович зізнався, що навіть не читав листа, під яким поставили його підпис. А лист складав секретар партбюро Романишин, якому телефоном дали вказівку зі Львівського обкому КПУ [22].

Як відбувалася трансформація ставлення до В. Чорновола та М. Гориня, видно з листа львівського робітника В. Яворського, який писав: «мушу зізнатися, що під впливом усіх цих ваших брехень по телевізору, по радіо і в пресі у мене склалося все ж негативне уявлення про цих людей. Я вважав їх якимись націоналістичними фанатиками, які люто ненавидять усе неукраїнське, а особливо російський народ і його культуру, обожають Гітлера, виступають проти радянської держави і прагнуть продати Україну США. А познайомившись із ними особисто, побачив, що все це неправда. Навіщо ви обдурюєте мене і продовжуєте обдурювати інших? Де ваша совість?» [23].

Коли в грудні 1987 р. владні органи почали готувати ґрунт для можливого ув'язнення чи депортації зі СРСР В. Чорновола та М. Гориня, на початку 1988 р. розпочалося масове збирання підписів під зверненням на їхній захист. У листі йшлося про організовану проти них пропагандистську кампанію, про підготовку на підприємствах і установах примусового збору підписів під зверненням до Президії Верховної Ради СРСР про позбавлення їх радянського громадянства. Висловлювалася вимога дати можливість виступити публічно і припинити проти них нагнітання провокацій і наклепів.

Під цим зверненням було зібрано в різних містах України й відіслано до Президії Верховної Ради СРСР кілька тисяч підписів. Тож, не в останню чергу через громадську активність владні заходи щодо видворення було зупинено і переведено в русло полеміки, хоча вона й була з розряду різногавових. Незважаючи на явну перевагу, влада боялася відкритої полеміки і невдовзі її програла.

Такої безпрецедентної за масштабами, кількісності пропагандистської кампанії супроти окремих осіб не було в СРСР після публічної «анафеми» Солженіцину, інсценованої владою 15 років перед цим. Організовані партійно-бюрократичним апаратом нападки були спрямовані не стільки проти В. Чорновола та М. Гориня, як проти першого в Україні на кінець 1980-х рр. незалежного легального журналу «Український вісник», захлинулися у власній безпорадності.

Отже, полеміка з офіційними ЗМІ була для «Вісника» та редколегії, незважаючи її на напружений, брутальний характер, корисною. «Український вісник» здобув таку рекламу, про яку й не могли думати його видавці. Про відновлення активної громадської діяльності в Україні довідалися в далеких сибірських таборах українські політв'язні [24].

1. Батенко Т. Опозиційна особистість: друга половина ХХ ст. Політичний портрет Богдана Гориня. – Львів, 1997; Батенко Т. «Я повстаю, отже я існую...». Політичний портрет Івана Геля. – Львів, 1999.
2. Алексеев Ю.М., Кульчицький С.В., Слісаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985 – 1999 рр.). Навчальний посібник. – К., 2000; Бойко О. Україна в 1985 – 1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку. – К., 2002; Русначенко А.М. Національно-визвольний рух в Україні середина 1950 – початок 1990-х років. – К., 1998.
3. Український вісник. – 1988. – № 11 – 12; Український вісник. – 1988. – № 13; Український вісник. – 1989. – № 14.
4. Лист редколегії «Українського вісника» до журналістів // Гласність. – 1987. – № 7. – С. 7.
5. Виступ В. Чорновола на львівській нараді // Бюлетень Координаційного комітету патріотичних рухів народів СРСР. – 1988. – № 1. – С. 22.
6. Погребняк Я.П. Не предам забвению... – К., 2004. – С. 217.
7. Радянська Україна. – 1987. – 13 листопада.
8. Львовская правда. – 1987. – 30 грудня.

9. Горинь М. Історія однієї заборони // Український вісник. – 1988. – № 11 – 12. – С. 211.
10. Український вісник. – 1988. – № 13. – С. 137.
11. Там само. – С. 141.
12. Лист В. Чорновола до М. Плахотнюка від 18 листопада 1987 р. // Архів В. Чорновола.
13. Український вісник. – 1988. – № 11 – 12. – С. 127.
14. Коломієць М. Як можна стати персоною Non Grata // Режим доступу: www.cdrp.iatr.org.ua/material.
15. Український вісник. – 1988. – № 11 – 12. – С. 165.
16. Лист В. Чорновола у прокуратуру Радянського р-ну м. Києва від 25 березня 1988 р. // Архів В. Чорновола.
17. Заява директорові Львівської школи-інтернат № 103 Супикові П.Г. Чорновола В.М. від 22 лютого 1988 р. // Архів В. Чорновола.
18. Заява голові виконкому Вільховецької с/р Звенигородського р-ну Черкаської обл. В. Чорновола від 28 березня 1988 р. // Архів В. Чорновола.
19. Український вісник. – 1988. – № 13. – С. 135.
20. Там само. – С. 135 – 136.
21. Там само. – С. 149.
22. Там само. – С. 142.
23. Там само. – С. 149 – 150.
24. Київська весна. – К., 2005. – С. 186.

Христина Каміна
(м. Київ)

ДЕРЖАВОТВОРЧА ПОЛІТИКА ІВАНА МАЗЕПИ В КІНЦІ XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII СТ. (ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВЗАЄМИН УКРАЇНИ ТА РОСІЇ)

Розглядається державотворча політика гетьмана Івана Мазепи в кінці XVII – на початку XVIII ст. через призму взаємин України та Росії.

Рассматривается государственноеобразовательная политика гетьмана Івана Мазепы в конце XVII – в начале XVIII вв. через призму отношений Украины и России.

Актуальність даної теми полягає в тому, що генеза сучасної незалежної України повною мірою відображається у соборницькій ідеї гетьмана Івана Мазепи, у його намаганнях зробити з України європейську державу, підняти й зміцнити значення та престиж гетьманської влади, яка за десятиріччя руїни зазнала страшної девальвації. Жодний із гетьманів не зробив так багато, як Мазепа для розвитку культури та духовності українського народу. Спроба цього гетьмана вирвати Україну з-під московського ярма, реалізувати велику ідею незалежної самостійної Української держави зазнала поразки. Однак протягом трьох століть ця ідея була живучою в серцях найкращих синів і дочок українського народу.

Постать гетьмана Івана Мазепи породила в літературі та історіографії величезну кількість інтерпретацій та оцінок, часом не лише суперечливих, а й діаметрально протилежних.

Абсолютна більшість російських істориків засудила І. Мазепу як «зрадника». Серед них і широко відомі вчені С. Соловйов та В. Ключевський. Лише С. Платонов оцінив перехід гетьмана на бік шведського короля більш об'єктивно, зауваживши, що І. Мазепа вважав, що якщо Україна в умовах російсько-шведської війни 1700 – 1721 рр.